Riksbanken och primary dealers på valutamarknaden

ROBERT BERGQVIST OCH ANN WESTMAN

Riksbanken införde den 1 januari 1995 ett primary dealer-system på den svenska valutamarknaden. Sju banker tecknade avtal med Riksbanken om att vara Riksbankens motpart i transaktionerna på valutamarknaden. Avtalet skapar en klar relation mellan Riksbanken och dessa motparter och därmed etableras bättre kanaler för genomförandet av valutapolitiken.

Tillsyn och övervakning av valutamarknaden

Valutamarknaden fyller, liksom övriga finansiella marknader, en viktig funktion i en ekonomi. Den har till uppgift att omfördela sparande samt hantera och fördela risker mellan individer och företag, både finansiella och ickefinansiella. Centralbanker och andra myndigheter utövar tillsyn och övervakning av marknaden och dess aktörer.

Riksbanken har ansvaret för övervakningen av penning- och valutamarknadernas funktionssätt medan Finansinspektionen har ansvaret för tillsynen av enskilda institut. Ansvarsfördelningen vad gäller tillsyn mellan Riksbanken och Finansinspektionen överlappar idag till en del varandra.

Robert Bergqvist är verksam på betalningsbalansavdelningen och Ann Westman på penning- och valutapolitiska avdelningen på Sveriges riksbank.

Primary dealers på valutamarknaden

Riksbankens marknadsvårdande funktion och dess ansvar för penning- och valutamarknadernas funktionssätt föranledde riksbanksfullmäktige att i juni 1994 besluta om att införa ett primary dealer-system på valutamarknaden.

Ett primary dealer-system innebär att Riksbanken tecknar avtal med institut som är aktiva på valutamarknaden. Systemet innebär inte att Riksbanken kommer att utöva tillsyn över dessa institut utan Finansinspektionen ansvarar även i fortsättningen för detta. Den övervakning av dessa institut som Riksbanken utövar avgränsas till vad som är nödvändigt med utgångspunkt från Riksbankens ansvar för valuta- och penningpolitiken och uppgift att främja ett säkert och effektivt betalningsväsende.

Riksbankens valutahandelstillstånd

I Sverige sker för närvarande valutahandel mellan företag och kunder med Riksban-

kens särskilda tillstånd, ett s.k. valutahandelstillstånd. Valutahandelstillstånd har funnits sedan 1969. För handel med resevaluta krävs däremot inte något tillstånd.

Idag finns 34 företag som är auktoriserade valutahandlare. Riksbankslagen anger vilka företag som kan få ett valutahandelstillstånd. För att få ett tillstånd krävs bl.a. att företaget är bank, fondkommissionär eller annat kreditinstitut. Riksbanken måste därutöver också beakta om företaget har tillräcklig kompetens och är allmänt lämplig att få tillstånd att handla valutor med allmänheten.

Riksbanken har följaktligen regelbunden uppföljning och övervakning av dessa valutahandlare och valutamarknaden som helhet. Krav ställs på valutahandlaren att denna har kunskap, erfarenhet och insikt om valutahandel. Företaget måste ha tillfredsställande interna system för bedömning, uppföljning och kontroll av de risker som är förenade med valutahandel.

Framväxten av primary dealers

Ett steg mot ett system med primary dealers på valutamarknaden togs redan hösten 1990. Då införde Riksbanken den s.k. marknadsgarantfunktionen på den svenska valutamarknaden. Funktionen innebar i princip att högre krav än de gängse för valutahandelstillståndet ställdes på institutet. Institutet skulle bl.a. garantera en väl fungerande valutamarknad genom att vara aktiv i handel och prissättning. 1991 infördes ett primary dealer-system på penningmarknaden som delvis byggde på marknadsgarantfunktionen. Erfarenheterna från detta system är goda.

Genom att ett primary dealer-system har införts på valutamarknaden är relationen mellan Riksbanken å ena sidan och marknadsaktörerna på valutamarknaden respektive penningmarknaden å andra sidan numera lika. Det är inte ovanligt att ett institut som är aktivt på penningmarknaden också är aktivt på valutamarknaden. Något krav på att institutet är primary dealer både på penningmarknaden och valutamarknaden finns inte. Flera stora finansiella institut som är aktiva både på penning- och valutamarknaden har tecknat primary dealer-avtal med Riksbanken på båda marknaderna.

DIAGRAM 1.
Riksbankens relationer med primary dealers på penning- och valutamarknaden

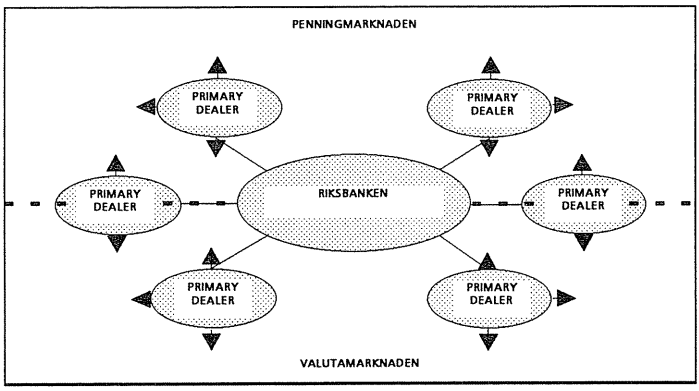

Riksbankens krav på primary dealers

Riksbanken ställer höga krav på institut som är primary dealer. Dels för att Riksbanken i princip genomför alla sina marknadsoperationer i svenska kronor med dessa institut och dels för att institutet agerar som motpart till Riksbanken. Kraven är höga eftersom beteckningen primary dealer såväl nationellt som internationellt är förknippat med kvalitet. Systemet med primary dealers ska dock inte ses som ett instrument för marknadens kreditbedömning av ett institut. Det ankommer på varje aktör att själv göra en utvärdering av de institut med vilka man handlar.

De institut som tecknat primary dealer-avtal med Riksbanken har till uppgift att garantera en väl fungerande och likvid valutamarknad. Det sker genom att dessa institut kontinuerligt anger priser för bestämda belopp i svenska kronor såväl på avista- som terminsmarknaden. Dessutom ställer Riksbanken krav på aktivitet i valutamarknaden på de institut som agerar som primary dealer.

Primary dealers på valutamarknaden är från och med den 1 januari 1995:

Banque Indosuez, filial Stockholm
Nordbanken
Skandinaviska Enskilda Banken
Sparbanken Sverige
Svenska Handelsbanken
Sveriges Föreningsbank
Unibank, Köpenhamn

Primary dealer-avtalet i praktiken

Primary dealern ska inte vara en tillfällig aktör på marknaden, utan den valutahandel som institutet bedriver ska vara långsiktig och ske under iakttagande av god handelssed. Den handel som institutet medverkar i ska även vara av viss omfattning, vilket innebär att de institut som tecknar primary dealer-avtal ska vara stora och betydelsefulla aktörer på den svenska valutamarknaden.

För att Riksbanken ska kunna utöva tillsyn över valutamarknaden och följa dess funktionssätt ska de enskilda aktörerna på daglig basis rapportera sina positioner i olika valutor och sin omsättning. Riksbanken har normalt daglig kontakt med de institut som är primary dealers för att följa utvecklingen på den svenska såväl som den internationella valutamarknaden. Denna regelbundna information utgör ett viktigt underlag för Riksbankens analys av utvecklingen på den svenska valutamarknaden.

Prövoperiod på sex månader

Institut som anhåller om att bli primary dealer måste under en period av sex månader visa att man uppfyller de krav som Riksbanken ställer. Under dessa sex månader förväntas institutet agera som primary dealer och erhåller därmed även de rättigheter och skyldigheter som åligger en primary dealer. Riksbanken utvärderar institutets agerande på valutamarknaden under prövoperioden varefter institutet – om utvärderingen faller väl ut – ges möjlighet att teckna primary dealer-avtal med Riksbanken. Någon begränsning av antalet primary dealers föreligger inte. Samtliga institut, både svenska och utländska, som uppfyller Riksbankens krav har möjlighet att teckna primary dealer-avtal.

De krav Riksbanken ställer på primary dealers syftar till att höja kvalitén på de aktörer som agerar på den svenska valutamarknaden och därmed förbättra hela marknadens funktionsätt. Ju fler institut som lever upp till de krav Riksbanken stäl-

ler, desto mer likvid och bättre fungerande blir valutamarknaden. Det är en orsak till att Riksbanken är positiv till att tillåta även utländska institut som primary dealers på den svenska valutamarknaden. Grundkravet är dock att institutet står under tillsyn av myndighet i ett EES-land.

EU:s regelverk

Den 1 januari 1994 trädde EES-avtalet i kraft. I samband därmed införlivade Sverige EU:s regler med svensk rätt om etableringsfrihet och möjlighet att tillhandahålla finansiella tjänster. Det innebär bl.a. att ett finansiellt företag från ett EES-land, som har auktorisation från hemlandsmyndigheten att handla valutor, får bedriva valutahandel i Sverige utan tillstånd från Riksbanken. Dessa institut har dock en rapporteringskyldighet till värdlandets tillsynsmyndigheter. På motsvarande sätt kan svenska finansiella institut handla valutor med kunder inom EES-området utan särskilt tillstånd från värdlandet.

Förändring av övervakningen

De senaste femton årens utveckling på de finansiella marknaderna har medfört nya aktörer och ökad internationalisering. Olika delmarknader har integrerats sinsemellan. I denna förändrade finansiella miljö har svenska finansiella institut breddat sin verksamhetsinriktning och har idag ett bredare utbud av finansiella tjänster. Utvecklingen av de finansiella marknaderna har därför medfört ändringar av valutahandelstillståndet, dess innebörd och utseende.

Utvecklingen har fått återverkningar på tillsynen av instituten på de finansiella marknaden. Bredare verksamhetsområden har gjort att det blivit mera komplicerat att avgränsa och separat bedöma enskilda verksamheter. Att ansvaret för övervakningen ligger på olika myndigheter vad gäller t.ex. valutakursrisk kontra andra marknadsrisker har ytterligare komplicerat möjligheten att utöva tillsyn.

Eftersom Riksbankens ansvar primärt

DIAGRAM 2.
Övervakning och tillsyn av valutamarknaden idag och i framtiden

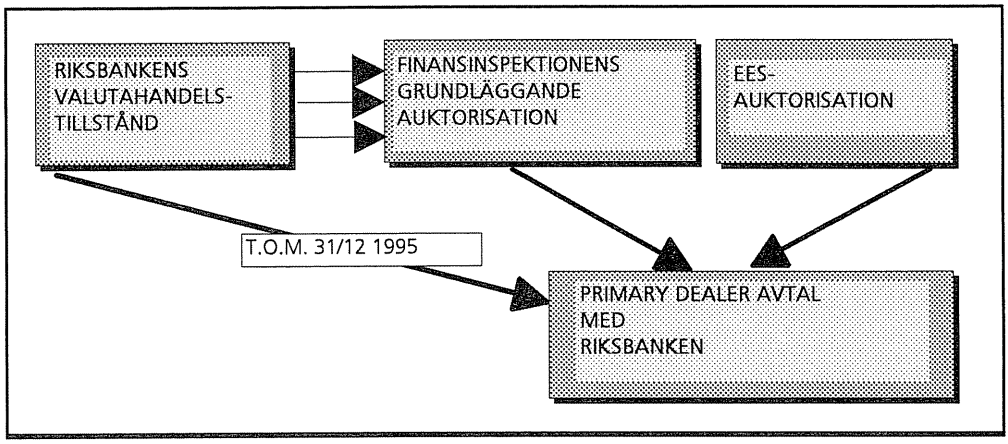

omfattar övervakningen av valutamarknadens funktionssätt föreslog riksbanksfullmäktige i juni 1994 Finansdepartementet att riksbankslagen skulle ändras vad gäller tillstånd för valutahandel. Fullmäktiges uppfattning är att valutahandel är en finansiell tjänst som bör omfattas av den grundläggande auktorisation som ges till banker och andra finansiella institut och omfattas av de lagar som styr de finansiella institutens verksamhet. Därmed skulle det inte behövas ett särskilt tillstånd från Riksbanken för enbart valutahandel utan en grundläggande auktorisation skulle istället utfärdas av Finansinspektionen. Riksbankens tillstånd för valutahandel kommer sannolikt att tas bort vid årsskiftet 1995/1996.